

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

Риторика

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи
для здобувачів вищої освіти спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Затверджено
на засіданні кафедри
філософії і суспільних наук
протокол № 11
від 13.06.2022р.

Риторика. Методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи здобувачів вищої освіти спеціальності 071 «Облік і оподаткування» / Укл. О. І. Крук – Чернігів: Національний університет «Чернігівська політехніка», 2022. – 15 с.

Укладач: Крук Олександр Іванович, кандидат історичних наук, доцент.

Відповідальний за випуск: Шакун Наталія Валеріївна, завідувачка кафедри філософії і суспільних наук, кандидат філософських наук, доцент.

Рецензент: Гаценко Ірина Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Тема №1 Історія світової риторики. Розвиток риторики в Україні: ідеали і реалії	5
Тема №2 Взаємодія оратора та аудиторії. Зовнішня культура оратора	6
Тема №3 Підготовка до виступу та його основні етапи.....	8
Тема №4 Техніка мовлення. Стратегія поведінки оратора.....	10
Тема №5 Елокуція та диспозиція. Методика підготовки тексту публічного виступу	11
Тема №6 Акція: виголошення промови	12
Тема №7 Діалогічна та конфронтаційна риторика (еристика	13
Тема №8 Принципи і засоби полеміки. Основи ведення дебатів.....	14

ВСТУП

Понад 2000 років «Риторика» є важливим предметом навчання в багатьох країнах світу і має багату вітчизняну традицію викладання в XVII-XIX століттях. Як один з нових навчальних курсів у системі сучасної вищої освіти в Україні «Риторика» повертається з фактичного забуття.

У соціальному аспекті актуальність курсу «Риторика» зумовлена потребами сьогодення, дефіцитом ораторської культури в професійній діяльності багатьох гуманітарних кадрів, необхідністю навчати майбутнього фахівця одному з найбільш життєво і професійно необхідних для людини умінь – мистецтву говорити і переконувати.

Риторика як наука і мистецтво ефективної усної переконуючої комунікації, безумовно, формує фундамент професіоналізму людини з вищою економічною освітою.

Курс «Риторики» акумулює найважливіші здобутки цілого комплексу гуманітарних наук (теорія комунікації, лінгвістика, психологія, соціологія, логіка, літературознавство, еристика, естетика тощо), які в діалектичній єдності зорієнтовані на формування і розвиток комунікативної культури, удосконалення і оптимізацію нормативного мовленнєвого спілкування в ім'я торжества «людського в людині».

Тема №1 ІСТОРІЯ СВІТОВОЇ РИТОРИКИ. РОЗВИТОК РИТОРИКИ В УКРАЇНІ: ІДЕАЛИ І РЕАЛІЇ

Самостійне вивчення матеріалу

План

1. *Розвиток ораторського мистецтва за часів Давньої Греції.*
2. *Розвиток красномовства в Стародавньому Римі.*
3. *Вітчизняне красномовство.*

Методичні рекомендації

Готуючи відповідь на перше питання, зверніть увагу на наступні проблеми:

- міфологія красномовства, давньогрецька демократія та її вплив на умови розвитку ораторського мистецтва;

- Горгій та Сократ – давньогрецькі майстри красномовства;
- Платон про риторику;
- ораторство Демосфена;
- риторику діяльність Арістотеля;
- риторика доби еллінізму.

При підготовці відповіді на друге питання розкрийте наступні положення: - риторика Стародавнього Риму: сфера законодавства, політики, влади;

- політичне красномовство Стародавнього Риму;
- Марк Тулій Цицерон – найвідоміший оратор давньоримської доби;
- Гай Юлій Цезар – політик і оратор;
- риторика в Римській імперії, педагогічна риторика Квінтіліана.

При вивченні третього питання зверніть увагу на висвітлення таких проблем:

- ораторське красномовство Київської Русі, найдавніші пам'ятки церковного та світського красномовства;

- соціокультурні зміни в Україні кінця XVI ст. та їх вплив на посилення інтересу до вивчення риторики;

- мовотворчість Івана Вишенського, патріотичний пафос творів Герасима та Мелетія Смотрицьких;

- митрополит Петро Могила – церковний, культурний діяч, представник конфесійного стилю ораторського мистецтва;

- риторика в Києво-Могилянській академії, Іоаникій Галятовський та Інокентій Гізель – визначні українські майстри красномовства;

- Феофан Прокопович – найвидатніший ритор і український оратор кінця XVII – початку XVIII ст.;

- мовна спадщина Григорія Сковороди.

Література

1. Голубчик Н., Кучерук О., Горошкіна О. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика. – КНТ, 2018. – 258с.
2. Кацавець Р.С. Ораторське мистецтво: підручник. Вид. 3-тє, доп. – Алерта, 2021. - 250с.
3. Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І. Риторика. – Львівська політехніка, 2017. – 496с.
4. Нищета В. Риторика. – К.: Центр навчальної літератури, 2021. – 220с.
5. Онуфрієнко Г.С. Риторика. – ЦУЛ, 2019. – 625с.
6. Теслюк В.М. Основи красномовства. – К.:Ліра, 2021. – 282с.
7. Шинкарук В.Д., Теслюк В.М. Основи риторики: навчальний посібник. – К.: Ліра, 2021. – 320с.

Інтернет-ресурси

1. Національна бібліотека України імені І.В. Вернадського: www.nbuv.gov.ua
2. Національна парламентська бібліотека України: www.nplu.kiev.ua
3. Електронна бібліотека підручників: www.ellib.ua
4. Електронна бібліотека підручників: www.pidruchniki.com.ua
5. Система дистанційного навчання НУ «Чернігівська політехніка». Курс «Риторика» <https://eln.stu.cn.ua/course/view.php?id=4709>

ТЕМА №2 ВЗАЄМОДІЯ ОРАТОРА І АУДИТОРІЇ. ЗОВНІШНЯ КУЛЬТУРА ОРАТОРА

Практичне заняття

План

1. *Сутність та проблеми взаємодії оратора та аудиторії.*
2. *Об'єктивні перешкоди контакту оратора й аудиторії.*
3. *Стратегія і тактика оратора.*

Методичні рекомендації

Готуючи відповідь на перше питання, ознайомтесь з напрямками розвитку красномовства, мистецтва спілкування на сучасному етапі. Проаналізуйте прийоми спілкування і «проблему співрозмовника», викладені у книгах Дейла Карнегі, визначте вплив засобів масової інформації та Інтернету на сучасне ораторське мистецтво.

Зверніть увагу на наступні проблеми:

- взаємодія з аудиторією;
- два психологічних кола протидії, а саме, перше коло – інтерес соціальний і особистий; друге коло – буденна свідомість;
- зацікавлена увага аудиторії – критерій подолання кіл (шарів) протидії.

Відповідаючи на друге питання, зосередьтесь на розкритті таких положень:

- суб'єктивні та об'єктивні перешкоди контакту оратора й аудиторії;

- інерція включеності - одна з об'єктивних психологічних перешкод;
 - висока швидкість розумової діяльності – друга перешкода;
 - нестійкість уваги та антипатія до чужих думок як фактори перешкод контакту оратора і аудиторії;
 - урахування оратором особливостей, властивостей уваги, що виявляються у діяльності і в поведінці аудиторії.
- При відповіді на третє питання висвітліть наступні положення:
- стратегія оратора – загальний, всебічний план досягнення цілей;
 - правила переконання аудиторії;
 - компоненти стратегії;
 - тактика як зовнішньомовна побудова промови, як сукупність принципів, способів та прийомів розгортання тези;
 - аргументація як комунікативне явище;
 - частина тактичного закону – активізація мисленнєвої та почуттєво-емоційної діяльності аудиторії;
 - другий етап активізації – створення в аудиторії творчої атмосфери розмірковування;
 - третій етап активації – виведення аудиторії на рівень обговорення та прийняття рішень;
 - способи та принципи тактики.

Література

1. Голубчик Н., Кучерук О., Горошкіна О. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика. – КНТ, 2018. – 258с.
2. Карнегі Д. Як здобувати друзів і впливати на людей. – К.:КМ-Букс, 2020. – 256 с.
3. Кацавець Р.С. Ораторське мистецтво: підручник. Вид. 3-тє, доп. – Алерта, 2021. - 250с.
4. Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І. Риторика. – Львівська політехніка, 2017. – 496с.
5. Нищета В. Риторика. – К.: Центр навчальної літератури, 2021. – 220с.
6. Онуфрієнко Г.С. Риторика. – ЦУЛ, 2019. – 625с.
7. Теслюк В.М. Основи красномовства. – К.:Ліра, 2021. – 282с.
8. Шинкарук В.Д., Теслюк В.М. Основи риторики: навчальний посібник. – К.:Ліра, 2021. – 320с.

Інтернет-ресурси

1. Національна бібліотека України імені І.В. Вернадського: www.nbuv.gov.ua
2. Національна парламентська бібліотека України: www.nplu.kiev.ua
3. Електронна бібліотека підручників: www.ellib.ua
4. Електронна бібліотека підручників: www.pidruchniki.com.ua
5. Система дистанційного навчання НУ «Чернігівська політехніка». Курс «Риторика» <https://eln.stu.cn.ua/course/view.php?id=4709>

ТЕМА №3 ПІДГОТОВКА ДО ВИСТУПУ ТА ЙОГО ОСНОВНІ ЕТАПИ

Практичне заняття

План

1. *Етапи та види підготовки до виступу.*
2. *Доказ у публічному виступі.*

Методичні рекомендації

Готуючи відповідь на перше питання, приділіть увагу розкриттю вказаних положень:

- визначення мети виступу;
- формулювання мети;
- загальна та конкретна мета;
- підбір матеріалів для ораторської промови;
- обмірковування матеріалу, встановлення зв'язків, коментування;
- робота над конспектом;
- складання плану;
- форми текстового оформлення матеріалу;
- види підготовки до виступу.

Відповідаючи на друге питання, зосередьтесь на розкритті наступних положень:

- складові частини доведення;
- правила і помилки висунення тези, аргументації і демонстрації;
- правила висунення тези;
- логічні правила оперування аргументами;
- помилки у процесі доказів.

Література

1. Голубчик Н., Кучерук О., Горошкіна О. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика. – КНТ, 2018. – 258с.
2. Кацавець Р.С. Ораторське мистецтво: підручник. Вид. 3-тє, доп. – Алерта, 2021. - 250с.
3. Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І. Риторика. – Львівська політехніка, 2017. – 496с.
4. Нищета В. Риторика. – К.: Центр навчальної літератури, 2021. – 220с.
5. Онуфрієнко Г.С. Риторика. – ЦУЛ, 2019. – 625с.
6. Теслюк В.М. Основи красномовства. – К.:Ліра, 2021. – 282с.
7. Шинкарук В.Д., Теслюк В.М. Основи риторики: навчальний посібник. – К.: Ліра, 2021. – 320с.

Інтернет-ресурси

1. Національна бібліотека України імені І.В.Вернадського: www.nbuv.gov.ua
2. Національна парламентська бібліотека України: www.nplu.kiev.ua
3. Електронна бібліотека підручників: www.ellib.ua
4. Електронна бібліотека підручників: www.pidruchniki.com.ua
5. Система дистанційного навчання НУ «Чернігівська політехніка». Курс «Риторика» <https://eln.stu.cn.ua/course/view.php?id=4709>

Самостійне вивчення матеріалу

1. Закони логічного мислення.

Самостійно працюючи над вивченням вказаного матеріалу, необхідно враховувати, що мистецтво переконання вимагає знання і вміння застосування законів логіки. Виходячи з цього, доцільно розглянути закони і прийоми логічного мислення, зрозуміти їх значення для ораторського мистецтва. Зокрема, окремі положення діалектики, логіки та її вимоги до оратора:

- всебічність у підготовці і викладі матеріалу у всіх його зв'язках і опосередкуваннях;
- історичність – розгляд предмета в процесі становлення, розвитку, в певній відповідності до основних законів матеріалістичної діалектики;
- практичний підхід до змісту промови, тобто тісний зв'язок її з життям, характером аудиторії, практикою;
- конкретність.

Враховуючи важливість дотримання законів формальної логіки, доцільно розглянути яку роль для красномовства відіграє кожний з них, зокрема:

- закон тотожності;
- закон суперечності;
- закон виключення третього;
- закон достатньої підстави.

Зверніть увагу на те особливе місце, яке посідає в мистецтві красномовства спростування – доказ безпідставності або хибності виголошеної тези. Проаналізуйте використання спростувань у дискусії або полеміці.

Література

1. Голубчик Н., Кучерук О., Горошкіна О. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика. – КНТ, 2018. – 258с.
2. Кацавець Р.С. Ораторське мистецтво: підручник. Вид. 3-тє, доп. – Алерта, 2021. - 250с.
3. Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І. Риторика. – Львівська політехніка, 2017. – 496с.
4. Нищета В. Риторика. – К.: Центр навчальної літератури, 2021. – 220с.
5. Онуфрієнко Г.С. Риторика. – ЦУЛ, 2019. – 625с.
6. Теслюк В.М. Основи красномовства. – К.:Ліра, 2021. – 282с.

7. Шинкарук В.Д., Теслюк В.М. Основи риторики: навчальний посібник. – К.: Ліра, 2021. – 320с.

Інтернет-ресурси

1. Національна бібліотека України імені І.В.Вернадського: www.nbuv.gov.ua
2. Національна парламентська бібліотека України: www.nplu.kiev.ua
3. Електронна бібліотека підручників: www.ellib.ua
4. Електронна бібліотека підручників: www.pidruchniki.com.ua
5. Система дистанційного навчання НУ «Чернігівська політехніка». Курс «Риторика» <https://eln.stu.cn.ua/course/view.php?id=4709>

ТЕМА №4 ТЕХНІКА МОВЛЕННЯ. СТРАТЕГІЯ ПОВЕДІНКИ ОРАТОРА.

Практичне заняття

План

1. *Культура мови.*
2. *Техніка мовлення.*

Методичні рекомендації

При підготовці першого питання необхідно визначити яку роль в ораторському мистецтві відіграють:

- поняття та загальні ознаки мовної культури;
- мовна норма;
- засоби оволодіння точністю висловлювання;
- простота мови;
- чистота мови;
- правильність мови;
- образність мови: поняття, зміст, роль, засоби створення образності.

Готуючись до другого питання необхідно опрацювати:

- поняття й категорії техніки мовлення;
- аспекти техніки мовлення: дикція, дихання, голос;
- вимоги до голосу оратора;
- інтонація, інтонаційно-виразні засоби мовлення;
- міміка і жести;
- логіко-інтонаційний аналіз мови, мовні ноти.

Література

1. Голубчик Н., Кучерук О., Горошкіна О. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика. – КНТ, 2018. – 258с.
2. Кацавець Р.С. Ораторське мистецтво: підручник. Вид. 3-тє, доп. – Алерта, 2021. - 250с.

3. Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І. Риторика. – Львівська політехніка, 2017. – 496с.
4. Нищета В. Риторика. – К.: Центр навчальної літератури, 2021. – 220с.
5. Онуфрієнко Г.С. Риторика. – ЦУЛ, 2019. – 625с.
6. Теслюк В.М. Основи красномовства. – К.:Ліра, 2021. – 282с.
7. Шинкарук В.Д., Теслюк В.М. Основи риторики: навчальний посібник. – К.:Ліра, 2021. – 320с.

Інтернет-ресурси

1. Національна бібліотека України імені І.В.Вернадського: www.nbuv.gov.ua
2. Національна парламентська бібліотека України: www.nplu.kiev.ua
3. Електронна бібліотека підручників: www.ellib.ua
4. Електронна бібліотека підручників: www.pidruchniki.com.ua
5. Система дистанційного навчання НУ «Чернігівська політехніка». Курс «Риторика» <https://eln.stu.cn.ua/course/view.php?id=4709>

ТЕМА №5 ЕЛОКУЦІЯ ТА ДИСПОЗИЦІЯ. МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ ТЕКСТУ ПУБЛІЧНОГО ВИСТУПУ.

Практичне заняття

План

1. *Послідовність дій оратора при підготовці публічного виступу.*
2. *Поняття про тактичний закон мовлення. Аргументація.*
3. *Композиція виступу.*

Методичні рекомендації

При підготовці першого питання з'ясуйте такі проблеми:

- основні поняття про предмет виступу;
- методика підготовки і проведення публічного виступу: послідовність дій оратора при підготовці публічного виступу, закон ступеневої послідовності;
- методика підготовки публічного виступу, способи вибору теми й упорядкування матеріалу, форми його текстового оформлення;
- критерії відбору проблем у темі, механізм виявлення суперечностей у проблемі;
- поняття про тактичний закон мовлення, визначення тактики виступу, його головні елементи.

Готуючи друге питання опрацюйте наступні поняття:

- аргументація та її призначення, основні критерії добору аргументів;
- аргументи як логічна основа доказу;
- поняття і типи доказу та спростування, доказ і його структура;
- правила і помилки висування теми, її обґрунтування і демонстрація, спростування і способи його реалізації.

- При підготовці третього питання зверніть увагу на такі проблеми:
- композиція виступу, загальна характеристика його частин;
 - вступ промови, його види та призначення;
 - загальні принципи викладу основної частини: принципи послідовності, підсилення, економії, відчуження;
 - особливості індукції, дедукції, аналогії, правила їх застосування;
 - висновки, підсумок, закінчення.

Література

1. Голубчик Н., Кучерук О., Горошкіна О. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика. – КНТ, 2018. – 258с.
2. Кацавець Р.С. Ораторське мистецтво: підручник. Вид. 3-тє, доп. – Алерта, 2021. - 250с.
3. Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І. Риторика. – Львівська політехніка, 2017. – 496с.
4. Нищета В. Риторика. – К.: Центр навчальної літератури, 2021. – 220с.
5. Онуфрієнко Г.С. Риторика. – ЦУЛ, 2019. – 625с.
6. Теслюк В.М. Основи красномовства. – К.:Ліра, 2021. – 282с.
7. Шинкарук В.Д., Теслюк В.М. Основи риторики: навчальний посібник. – К.: Ліра, 2021. – 320с.

Інтернет-ресурси

1. Національна бібліотека України імені І.В.Вернадського: www.nbuv.gov.ua
2. Національна парламентська бібліотека України: www.nplu.kiev.ua
3. Електронна бібліотека підручників: www.ellib.ua
4. Електронна бібліотека підручників: www.pidruchniki.com.ua
5. Система дистанційного навчання НУ «Чернігівська політехніка». Курс «Риторика» <https://eln.stu.cn.ua/course/view.php?id=4709>

ТЕМА №6 АКЦІЯ: ВИГОЛОШЕННЯ ПРОМОВИ

Практичне заняття

План

1. Акція як завершальний етап реалізації риторичної мети;
2. Виступ учасників практичного заняття з підготовленими промовами.

Методичні рекомендації

- При підготовці першого питання опрацюйте наступні завдання:
- проблема ораторського шоку, його причини та техніка подолання;
 - стратегія поведінки оратора перед виступом: як виходити, як сидіти і стояти перед аудиторією, яке місце обрати для виголошення промови та ін.;
 - методика відповіді на запитання слухачів.

Використавши отримані теоретичні знання, вміння та навички, вироблені протягом навчального процесу, учасники виступають з підготовленими промовами. Відбувається обговорення і аналіз виголошених промов.

Література

1. Голубчик Н., Кучерук О., Горошкіна О. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика. – КНТ, 2018. – 258с.
2. Кацавець Р.С. Ораторське мистецтво: підручник. Вид. 3-тє, доп. – Алерта, 2021. - 250с.
3. Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І. Риторика. – Львівська політехніка, 2017. – 496с.
4. Нищета В. Риторика. – К.: Центр навчальної літератури, 2021. – 220с.
5. Онуфрієнко Г.С. Риторика. – ЦУЛ, 2019. – 625с.
6. Теслюк В.М. Основи красномовства. – К.:Ліра, 2021. – 282с.
7. Шинкарук В.Д., Теслюк В.М. Основи риторики: навчальний посібник. – К.: Ліра, 2021. – 320с.

Інтернет-ресурси

1. Національна бібліотека України імені І.В.Вернадського: www.nbuv.gov.ua
2. Національна парламентська бібліотека України: www.nplu.kiev.ua
3. Електронна бібліотека підручників: www.ellib.ua
4. Електронна бібліотека підручників: www.pidruchniki.com.ua
5. Система дистанційного навчання НУ «Чернігівська політехніка». Курс «Риторика» <https://eln.stu.cn.ua/course/view.php?id=4709>

ТЕМА №7 ДІАЛОГІЧНА ТА КОНФРАНТАЦІЙНА РИТОРИКА (ЕРИСТИКА)

Практичне заняття

Методичні рекомендації

На практичному занятті учасники відпрацьовують мистецтво суперечки. Готуючись до його проведення необхідно опрацювати наступні положення:

- риторика як еристика: мистецтво суперечки;
- суперечка та її види, основні ознаки суперечки: доказовість та переконливість;
- теза або тема дискусії, типологія дискусії, вимоги до тези та антитези;
- помилки у тезі, помилки у доказах, помилки у зв'язку між аргументами і тезою, стратегія суперечки;
- пропонент та опонент, тактика суперечки, найбільш поширені прийоми ведення суперечки;
- коректні та некоректні доводи;
- загальні рекомендації, виконання яких сприяє підвищенню ефективності суперечки, суперечка на публіці, суперечка в ефірі;

- некоректні способи ведення суперечки: підміна тези, ставка на сором, обструкція та ін.;

- 12 сучасних правил переконання, гра на людських потребах – популярна маніпуляція для переконання опонента, трикутник потреб А.Маслоу.

Література

1. Голубчик Н., Кучерук О., Горошкіна О. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика. – КНТ, 2018. – 258с.

2. Кацавець Р.С. Ораторське мистецтво: підручник. Вид. 3-тє, доп. – Алерта, 2021. - 250с.

3. Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І. Риторика. – Львівська політехніка, 2017. – 496с.

4. Нищета В. Риторика. – К.: Центр навчальної літератури, 2021. – 220с.

5. Онуфрієнко Г.С. Риторика. – ЦУЛ, 2019. – 625с.

6. Теслюк В.М. Основи красномовства. – К.:Ліра, 2021. – 282с.

7. Шинкарук В.Д., Теслюк В.М. Основи риторики: навчальний посібник. – К.:Ліра, 2021. – 320с.

Інтернет-ресурси

1. Національна бібліотека України імені І.В.Вернадського: www.nbuv.gov.ua

2. Національна парламентська бібліотека України: www.nplu.kiev.ua

3. Електронна бібліотека підручників: www.ellib.ua

4. Електронна бібліотека підручників: www.pidruchniki.com.ua

5. Система дистанційного навчання НУ «Чернігівська політехніка». Курс «Риторика» <https://eln.stu.cn.ua/course/view.php?id=4709>

ТЕМА №8 ПРИНЦИПИ І ЗАСОБИ ПОЛЕМІКИ. ОСНОВИ ВЕДЕННЯ ДЕБАТІВ

Практичне заняття

Методичні рекомендації

Практичне заняття проводиться у формі дебатів. Напередодні кожен з учасників обирає опонента, визначається тема дебатів.

Готуючись до дебатів, усім учасникам потрібно опрацювати наступні питання:

- полеміка як форма ораторського мистецтва: сутність, принципи, прийоми;

- характеристика запитань і відповідей у полеміці;

- види полемічних «хитрощів» у полеміці, шляхи їх нейтралізації;

- полемічні прийоми, методи маніпулювання, шляхи їх визначення і подолання;

- заборонені прийоми в полеміці, умови вибору мови і стилю полеміки у різних жанрах красномовства;

- доцільність використання емоцій, іронії, сарказму в суперечці, полеміці, диспуті;
- образ (імідж) оратора-професіонала та індивідуальний риторичний стиль;
- харизма професійного оратора.

Література

1. Голубчик Н., Кучерук О., Горошкіна О. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика. – КНТ, 2018. – 258с.
2. Кацавець Р.С. Ораторське мистецтво: підручник. Вид. 3-тє, доп. – Алерта, 2021. - 250с.
3. Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І. Риторика. – Львівська політехніка, 2017. – 496с.
4. Нищета В. Риторика. – К.: Центр навчальної літератури, 2021. – 220с.
5. Онуфрієнко Г.С. Риторика. – ЦУЛ, 2019. – 625с.
6. Теслюк В.М. Основи красномовства. – К.:Ліра, 2021. – 282с.
7. Шинкарук В.Д., Теслюк В.М. Основи риторики: навчальний посібник. – К.: Ліра, 2021. – 320с.

Інтернет-ресурси

1. Національна бібліотека України імені І.В.Вернадського: www.nbuv.gov.ua
2. Національна парламентська бібліотека України: www.nplu.kiev.ua
3. Електронна бібліотека підручників: www.ellib.ua
4. Електронна бібліотека підручників: www.pidruchniki.com.ua
5. Система дистанційного навчання НУ «Чернігівська політехніка». Курс «Риторика» <https://eln.stu.cn.ua/course/view.php?id=4709>